

ČEHOSLOVAŠKA IZIGRANA V MONAKOVEM

NEMŠKI DIKTATOR HITLER ZMAGAL NA CELI ČRTI

Chamberlain in Daladier sta žrtvovala Čehoslovaško radi "ljubega miru"

Hitlerjeva zmaga je večja kot je mogel kdaj pričakovati. — Čehoslovaška ima v ekonomskem pogledu vrv okrog vrata in na obrambo pred Nemčijo ne more več misliti. — Sovjetska Rusija popolnoma ignorirana.

Sredi minulega tedna, ko je evropska situacija izgledala najtemnejša, se je nenadoma zgodilo nekaj, kar je postavilo na glavo vsa pričakovanja optimistov, ki so upali, da so se v Londonu in Parizu naposled zavedli nevarnosti iz Berlina ter dobil nekoliko želeta v hrbitenico. Ko je bilo rožljanje z orožjem na višku in Hitler pred alternativo, da napravi umik ali pa tvega prejkone v naprej izgubljeno vojno, je angleška torijska vlada nepričakovano apelirala na Mussolinija, naj posreduje pri Hitlerju v prilog miru. Bandit naj svetuje banditu, naj sprejme plen, ki se mu ponuja na krožniku!

Konferanca v Monakovu

Mussolini, vesel, da so ga tak počastili, je takoj stopil v stil s Hitlerjem ter mu svetoval sprejem lepe ponudbe. Hitler je prisluhnih ter povabil Mussolinija, Chamberlaina in Daladierja na konferenco v Monakovu, kjer je tekla zibelka nacijskemu gibanju. Izid konference je bil v naprej znan. Hitler je vztrajal pri svojih zahtevah, Mussolini ga je pri tem podpiral in Chamberlain in Daladier sta se strahopetno podala. In tako je bila čehoslovaška drugič in dokončno prodana in izdana. Ali ji je prav ali ne, se je ni vprašalo. Saj so vedeli, da se sama ne more zoperstaviti nemški vojaški mašini, ko so jo pa njeni zaveznički izdali. In tako se je zgodilo, kar je bilo pričakovati: čehoslovaška vlada je sporočila v London, da je pripravljena sprejeti pogoje, ki so ji bili narekovani v Monakovem.

Frank Zaitz doma

Pretekli teden sta se po trimesečni odstopnosti vrnila iz Evrope naš urednik Frank Zaitz in njegova žena Angela. Iz Evrope sta odrinila sredi najhujšega rožljanja z orožjem. Zato sta se oddahnila, ko sta bila zopet doma.

V Evropi sta prepopovala Jugoslavijo ter obiskala Čehoslovaško, Avstrijo, Madžarsko, naše Primorje, Francijo in Švico. Povod sta videla in slišala mnogo zanimivega.

O tem, kar sta na svojem potovanju videla in slišala, bo sodrug Zaitz pisal v Proletarju. Sodeč po tem, kar je nam že povedal, bo njegov potopis izredno zanimiv in prepričan smo, da ga bo vsekodaj, ki se zanima za življenje in dogajanja v starem kraju, z užitkom čital.

Sodrug Zaitz bo začel priobčati svoje vtise v prihodnji številki.

Naše sodruse in agitatorje opozarjam, da to priliko porabijo za nabiranje novih naročnikov, katere lahko zagotovijo, da bo potopis sodruga Zaitza sam vreden celoletne naročnine.

UPRAVA PROLETARCA.

LOJALISTIČNO BOMBNO LETALO

Prebivalci lojalističnega mesta Talavera v Španiji pozdravljajo vladno bombno letalo, ki se vrača z bombardiranjem rebelnih bojnih postojank.

DROBIŽ OD VSEPOVSOD

Mezni boj železničarjev

Predsednik Roosevelt je pretekli teden imenoval posebno komisijo, ki bo preiskala spor med železničarji in železničkimi društvami, ki so sklenile izvesti 15-odstotno mezdno znižanje, čemur pa so se bratovščine železničarjev uprle ter odglasovale stavko. Predsednikov korak pomeni, da ne bo še boja najmanj 60 dni. Po zakonu ima komisija 30 dni časa, da stvar preišče in poda poročilo.

Hitler je zahteval plebiscit, se bo isti vršil v najbližji boičnosti pod nadzorstvom komisije širih velesil (Nemčije, Italije, Anglije in Francije), ki so pristale na razdelitev Anglija in Francija jamčita Hitlerju, da se bo vse izvršilo po njegovih željah. Priključitev sudetskih krajev k Nemčiji pomeni za čehe udarec, ki ga ne bodo preboleli. V teh krajev so največji češki rudniki in velika industrijska sredinja. Plsen, središče češke oružne industrije, bo oddaljen od nevarenem trenju v Evropi, ki ga je povzročil Hitler. Ex-kajzer je načelno zahteval, da ga ne zavarujejo svoje interese na bližnjem vzhodu za slučaj konflikta v Sredozemju. Preko Palestine so namreč položene ogromne cevi, po katerih priteka Angležem nafta iz Iraka. Mussolinijevi agenti že dolgo časa hujskajo palestinske Arabce proti Židom in Angležem, da bi slednjim čim bolj omajali njihovo pozicijo v Palestini.

Angleži v Palestini

Angleži so poslali v Palestino, nad katero imajo mandat, več tisoč mož dodatnega vojnika, da zavarujejo svoje interese na bližnjem vzhodu za slučaj konflikta v Sredozemju. Preko Palestine so namreč položene ogromne cevi, po katerih priteka Angležem nafta iz Iraka. Mussolinijevi agenti že dolgo časa hujskajo palestinske Arabce proti Židom in Angležem, da bi slednjim čim bolj omajali njihovo pozicijo v Palestini.

Ex-kajzer nočje zavoriti

Zadnji teden so vprašali bivšega nemškega cesarja Viljema II., ki se lepo v miru stara v Holandiji, kaj si misli o nevarnem trenju v Evropi, ki ga je povzročil Hitler. Ex-kajzer je načelno zahteval, da ga ne zavarujejo svoje interese na bližnjem vzhodu za slučaj konflikta v Sredozemju. Preko Palestine so namreč položene ogromne cevi, po katerih priteka Angležem nafta iz Iraka. Mussolinijevi agenti že dolgo časa hujskajo palestinske Arabce proti Židom in Angležem, da bi slednjim čim bolj omajali njihovo pozicijo v Palestini.

Angleško-nemški dogovor

Potem, ko je bila v Monakovem naposled zapečatena u-

sam prav takšen noroc l. 1914 kot je zdaj Hitler...

Tuji generali v Pragi

Francoski general Louis Eugene Faucher, bivši načelnik francoske vojaške misije v Pragi, je resigniral kot francoski častnik ter se podal na razpolago čehoslovaški vladni. Njegov vzgled je posnemal tudi rumunski general J. Anastasiu.

Hitlerjeve zahteve upravičene, pravi Burke

Zvezni senator Edward R. Burke, demokrat iz Nebriske, ki se je vrnil s potovanja po Evropi, pravi, da bo Hitlerjeve zahteve z ozirom na sudetske pokrajine upravičene. Burke je dejal, da še mu vidi, da je bila sedanja meja med Nemčijo in čehoslovaško, začrtana pred 20 leti, "velika zmota".

Italijani pojdejo iz Španije?

V evropskih diplomatskih krogih se govorja, da bo Mussolini zdaj, po uspešni monakovski konferenci, nemara kmalu odpoklical svoje čete iz Španije. Mnene je, da bo zdaj laže prišlo do zadevnega sporazuma med Anglijo in Italijo,

ker sta se Mussolini in Chamberlain v Monakovem osebno spoznala. Koliko je točnosti v teh govorih, se seveda ne ve. Morda je vse zgolj pobožna želja.

Angleško-nemški dogovor

Potem, ko je bila v Monakovem naposled zapečatena u-

(Nadaljevanje na 4. strani.)

(Nadaljevanje na 4. strani.)

Čehi so se podali pod pritiskom

Čehoslovaški premijer, general Syrový, je v petek objavil proklamacijo, s katero je sporočil prebivalstvu republike, da je vlada klonila pod pritiskom iz Londona in Pariza ter sprejela monakovske pogoje za odcepitev sudetskih krajev. "To je najtežji trenutek v mojem življenju", je izjavil osivel general, ki je proti koncu svetovne vojne vodil češke legije preko Sibirije. "Toda jaz sem se odločil, da rešim življenja in našo domovino. Vlada je podvzela to akcijo, da obvaruje deželo pogina in ker ji sploh ni preostala druga pot. Vzlek temu pa na tem mestu pred vsem svetom protestiramo, ker je bil ta sporazum napravljen enostransko in brez da bi se nas povabilo zraven." Nato je premijer apeliral na prebivalstvo, naj se zadrži mirno in zaupa svojim voditeljem. "Naša dežela vzlike temu ne bo najmanjša. V Evropi so manjše države kot bo naša. In razumevanje s sosedji bo zdaj boljše."

General Krejčí, vrhovni veljnički čehoslovaške armade, pa je izdal proklamacijo, ki pravi med drugim:

"Zapadna Evropa je kategorično zahtevala od nas to živet, da se prepreči vojna. Mi smo prisegli republiku poslušnost in usoda je hotela, da izpolnjujemo to prisego v izredno težavah okoliščin. Toda pravi vojak mora znati prenesti tudi poraz, kajti še s tem manifestira pravi heroizem. Naša armada ni bila uničena. Republika bo še nadalje rabila močno armado. Mi smo prepričani, da bomo srečno preprečili, da se lahko zanase na svojo lastno moč. Drugič pa bo s tem razblinjena lažnjiva sovražna propaganda, ki trdi, da gre v Španiji za boj med fašističnimi deželama se zaražajo nad bombardiranjem odprtih mest, toda nobena nam noča prodati protiletalskih topov. Komisija za komisijo prihaja, si ogleda posledice zračnih napadov, odide — in potem ostane pri starem."

Negrin je dejal, da se bo protovoljce poslalo domov po 1. januarju. Po njegovem mnenju bo to prineslo dvojen učink. Prvič bo dvignilo moralno republikanske Španije, ko bo videla, da se lahko zanase na svojo lastno moč. Drugič pa bo s tem razblinjena lažnjiva sovražna propaganda, ki trdi, da gre v Španiji za boj med fašističnimi deželama se zaražajo nad bombardiranjem odprtih mest, toda nobena nam noča prodati protiletalskih topov. Komisija za komisijo prihaja, si ogleda posledice zračnih napadov, odide — in potem ostane pri starem."

Španski premijer je mnenja, da bi fašistična zmaga v Španiji pomenila konec velikih zapadnih velesil — Francije in Anglije. Na njiju mesto bi stopil italijanski in nemški imperializem. Toda Negrin ne verja v fašistično zmago.

"Mi verjamemo, da bo po naši zmagi Španija ena izmed velikih demokracij na svetu", je dejal. "Po republikanski zmagi bodo prišle splošne volitve, da bo ljudstvo lahko izrazilo svojo voljo."

(Dr. Negrin je bil Negrin vprašan, ali misli, da bo potem tudi Franco poslal domov pomoč, ki jo je dobil iz inozemstva. Negrin se je nasmehnil. "Francisco tega ne more storiti tudi če bi rad. Nemci in Italijani bi mu tega ne dovolili."

Nato je bil Negrin vprašan,

koliko inozemec bori v Španiji na vsaki strani. "Na vladni strani jih je samo nekaj tisoč in vsi so resnični protovoljci", je odgovoril španski premijer. "Nam je žal, da bomo izgubili te hrabre in iskrne borce, ki so nam prišli na pomoč v kritičnem trenutku. Težko je pa reči, koliko inozemcev je na rebelni strani. Jaz bi reklo, da jih je dve sto tisoč, vključivši Mavre in nemške zasedbe."

(Dr. Negrin je podal gornje izjave ob času, ko čehoslovaška se ni bilo dokončno prodana. Monakovska kravja kupčija, s katero je bila zapečatena oblasti sodo, je bila v kritičnem trenutku. Težko je pa reči, koliko inozemcev je na rebelni strani. Jaz bi reklo, da jih je dve sto tisoč, vključivši Mavre in nemške zasedbe.)

Laž poleg resnice

V Hitlerjevem odgovoru na mirovni apel predsednika Roosevelteta čitamo med drugim:

"Nemčija je položila orožje (l. 1918) v trdnem prenu, da bodo njeni tedanji nasprotniki uresničili ideale in načela, ki jih je svečano proglašil predsednik Wilson in ki so jih zaveznike sile prav tako svečano sprejele... Toda nikdar v zgodovini ni bil noben narod tako nesramno oglofen v svojem zaupanju kakor Nemčija... Mirovni pogoji, ki so bili vsiljeni premaganim narodom, niso izpolnili niti ene teh svečano danih oblub..."

Vse to je res, je zgodovinska resnica. Krivica je bila velika, posledice so strašne. Krivični mir je zadavil republikansko Nemčijo — Nemčijo demokracije in dobre volje — ter postavil na noge barbarsko osvojivo in maščevalno nacijsko Nemčijo in sploh napravil iz Evrope smodnišnic.

Ampak isti Hitler je v isti sapi sporočil Rooseveltetu:

"Ampak... če vzlic vsemu pride do vojne... krivda ne bo naša..."

To je bila pa tako debela laž, da se je lahko otipala!

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKO SREDO.

Izdaja Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba, Chicago, Ill.

GLASILLO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTICNE ZVEZE
NAROCNINA V Zedinjenih državah za celo leto \$3.00; za pol leta \$1.75,
za četr leta \$1.00.

Inozemstvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.00.

Vsi rokopisi in oglasi morajo biti v našem uradu najpozneje do pondeljka
popoldne za priobčitev v Številki tekočega tedna.

PROLETAREC

Published every Wednesday by the Jugoslav Workmen's Publishing Co.,
Inc. Established 1906.Editor.....Frank Zaitz.
Business Manager.....Charles Pogorelec.
Asst. Editor and Asst. Business Manager.....Joseph Drasler

SUBSCRIPTION RATES:

United States: One Year \$3.00; Six Months \$1.75; Three Months \$1.00.
Foreign Countries, One Year \$3.50; Six Months \$2.00.

PROLETAREC

2301 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.
Telephone: ROCKWELL 2864.

Stari grehi se maščujejo

Noben greh ne ostane nekaznovan; prej ali slej ga mora nekdo plačati. Dogodki po svetovni vojni so to ponovno potrdili.

"Mir", ki so ga diktirali zavezniški državniki na zahtevo francoskega "tigra" Clemenceauja in proti volji predsednika Wilsona, je bil tak greh, ki je krčal po kazni. Ta mir je poniral premagano Nemčijo, ji stopil z vojaškim škornjem za vrat ter ji onemogočil gospodarsko dihanje.

Cas je šel svojo pot. Republikanska Nemčija je prosila zavezniške, naj bodo uvidevni ter ji dovolijo dihati. Toda v Londonu in Parizu so dejali, da se je treba do pike držati določb versajske pogodbe.

Ker vodje republikanske Nemčije niso imeli poguma, odprto nastopiti proti krivčni versajski mirovni pogodbi ter se ji upreti, je prišel na površje Adolf Hitler, kateremu so pomagale na stolček poleg te spake še druge sile: mednarodni kapitalizem, angleški toriji (katerim se je zdelo, da sta postali Francija in sovjetska Rusija premočni, vsled česar so jima žeeli postaviti s Hitlerjem protutež) in pa Moskva.

Hitler je v nekaj letih dosegel to, za kar je republikanska Nemčija zamašnila. Raztrgal in pohodil je versajsko pogodbo. Remilitariziral je Nemčijo. Priključil je Avstrijo. Nato je nameril korak na Češko. In njegov pohod se je šele začel.

Drugi greh je bil razkosanje stare Avstro-Ogrske. Avstro-Ogrska je bila konglomerat različnih narodov, ki so ekonomsko po tudi kulturno težili skupaj. Ce so že zavezniški hoteli razkosati dvojno monarhijo, bi bili moralni obenem poskrbeti, da bi se ustvarila podunavska ekonomska federacija. Potem bi okrnjena Avstrija in Ogrska lahko dihalni in današnjega nevarnega trenja med nasledstvenimi državami in bivšimi premaganci bi ne bilo. Nemški pohod na vzhod bi bil v naprej ustavljen.

Zavezniški pa tega niso hoteli videti. Del krvide nosijo tudi Čehi, ki so vztrajali pri ideji svoje države brez ozira na Avstrijo in na skupne interese Podunavja. Na posledice ni nihče misil.

Zdaj je pa prišel Hitler ter začel podirati mejne plotove, ki so bili postavljeni pred dvajsetimi leti. Kar je bilo tedaj razkosano, hoče spet povezati skupaj, seveda v korist Nemčije in nemškega kapitala. To bo lahko dosegel brez orožja. Po pridaji Čehoslovaške so se podunavske države znašle v položaju miške, ki jo je otrpnil srepi pogled gada, da ne more niti misliti na rešitev.

Tako se danes maščujejo versajski zrehi.

Čez nekaj let bosta pa Anglia in Francija plačevali za grehe, ki sta jih zagrešili nad Etiopijo, Španijo, Avstrijo in Čehoslovaško.

Sporazum v vodstvu U. A. W.

Zadnjič smo na kratko poročali, da je bil dosežen sporazum med spriimi voditelji unije avtomobilskih delavcev. Količkor razumemo stvar, oziroma kolikor nam je znana, je bil ta sporazum postavljen na temelj, da ni nobeden človek angel pa tudi ne hudič, nekaj dobrega in tudi slabega je pa v vsakem in vsakdo ima lahko časih prav, časih ga pa pri najboljši volji polomi. Ce so prišli spriji voditelji do tega spoznanja, je to dobro znamenje. S tem spoznanjem pred očmi se bodo lahko dočela pobotali, pozabili na bunke in praske, ki so jih dobili v boju ter se posvetili složnemu delu za napredok unije, katere vodstvo jim je bilo izročeno.

Mi želimo in upamo, da se jim bo to posrečilo.

Težave ameriških manjšinskih strank

Ameriške manjšinske stranke, zlasti delavske, nimajo postalo s cvetjem, kadar se hočejo podati v volilni boju. Čeprav kapitalistični tisk rad ponavlja, da so brez vpliva, pa jim vse povsod vendar vedno mečejo polena pod noge. Tako jim na primer v mnogih državah z vsakovrstkimi zakoni skušajo one-mogočiti prostor na glasovnici. Med temi državami je tudi Illinois, ki ima zakon, po katerem ne dobi nobena stranka permanentnega prostora na glasovnici, dokler pri volitvah ne dobi pet odstotkov vseh oddanih glasov. Dokler ne doseže tega, mora vsakikrat nabrat 25,000 podpisov volilnih upravičencev, da lahko vloži zadevno prošnjo, pa še potem ni gotovo, da se bo prošnji ugolido. Vsi taki zakoni so seveda krivični, ker jemljejo manjšinskim strankam možnost do izraza pri volitvah, toda reakcionarjev to ne briga. Njim gre za to, da delavske stranke ne pridejo na glasovnico, ce se to le da doseči. To je eden izmed razlogov, zakaj bi se moralno delavstvo bolj zanimati za poslovanje zakonodaje v domači državi.

LONDON DEMONSTRIRA PROTI HITLERJU

Ko je Adolf Hitler predložil Čehom svoj ultimativ, katerega sprejel bi pomenil konec čehoslovaške samostojnosti, ni s tem razburil samo Čehov, temveč tudi Angleze. Londončani so reagirali na Hitlerjevo nesramno zahtevo z masnimi demonstracijami. Na sliki je povorka demonstrantov na londonskem trgu Leicester Square. Demonstranti so nosili napiske kot "Ustavite Hitlerja!" in "Storite to zdaj in interesu miru". Demonstracije so potekale brez neredov. (In brez haška...)

Štiri sto in petdeset tisoč vojnih sirot

ERIKA MANN

(Pisateljica je bila znana izgnana nemškega pisatelja in se mudi že dalj časa v republikanski Španiji, odkoder dopisuje v newyorski New Leader. Njeni opisi življenja na frontu v Španiji so zelo zanimivi, o čemer se so čitatelji Proletarca že lahko prepričali. I. J.)

BARCELONA. — Grozote spanske civilne vojne so zapisane z neizbrisnimi črkami na obrazih španskih otrok. Jaz sem imela često priliko proučevati te otroke, katerih domovino napadajo izdajalski generali in tuji v černih in rjavih srajcach. Njihove raztrgane oblike in shujani obrazci nemških pripovedujejo zgodbu o tragediji, ki je zadela špansko ljudstvo. Človeku se krči srce od žalosti, ko vidi te dečke in dekle, ki so prisiljeni prenočevati na teh postajališčih podzemskih železnice, v "refugios" (zasilna zavetišča) ali pod mostovi. Večinoma so čisto sami, brez svojcev. Država se posluša močnih trudov, da jim preskrbijo zavetišča, ali čudežev ne more dati.

V Španiji je izredno mnogo otrok in obiskovalcu se zdi, da jih je tu več kakor kjer drugje. Izredno veliko je število novorojenih otrok; očvidno je na delu izredno močna volja do življenja, vsled česar je število rojstev više kot v normalnih časih.

Te otroke najdete v skupinah po tri do pet, stare po eno do osm let. Njihov oče je bil morda ubit ali pa se boril na fronti; njihova mati je morda postala žrtev fašističnega zravnega napada.

*

Jaz sem videla otroke, ki so samcati bežali iz razdejanj mest ter se zgubljeni potikalci po neznanih cestah in opustošenih krajih. Često so bolni. Nekateri so ranjeni z bombnimi drobeci in obupani od zapuščnosti, lakote in žeje. Često minijo tedni ali celo meseci, preden pridejo ti revki na varno; in nihče ne ve, koliko jih je na begu umrlo. Ti otroci nudit očem tragično sliko posledic fašističnega napada na civilizacijo.

Kmalu po izbruhu vojne je vlada uvidela obupni položaj te begunške dece ter šla na delo, da ji pomaga. Ustanovljeni so bili posebni vladni oddelki, ki uposlujejo nalač za tak posel trenirano osobje, ki jemljev v oskrbo zapuščene vojne begunčke. Vzlic temu je ta problem še daleč od rešitve.

Število teh malih nesrečnežev je preveliko — vladna statistika pove, da je danes v republikanski Španiji štiri sto in petdeset tisoč brezdomnih in osrotečih otrok. V posebnih zavetiščih in bolnišnicah je našlo zavetje 60 tisoč od njih; ostali so še zmirom brez varstva, prepustljeni samim sebi in izpostavljeni lakoti, bolezni, domotožju in stoterim nevarnostim vojne. Druga nevarnost ki jim preti, je nevarnost, da

bombnih napadov; njihove starše so pobile fašistične bombe. Toda otroci hitro pozabijo take strašne stvari.

Zračni napad je kmalu končan. In tako se plesna vaja nadaljuje in godba igra sladko, melanholično, ritmično špansko melodijo. Vojna se je spet oddaljila tja za obzorje.

ČEHOSLOVAŠKA IZGRANA V MONAKOVEM

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Sovjetska Rusija prezra

Ker je monakovsko konference sklical Hitler, je seveda razumljivo, da sovjetska Rusija ni bila povabljena. To je bila druga zmaga za Hitlerja, ki je s tem avtomatično uničil francosko-sovjetsko vojaško zvezo (seveda tudi češko-rusko) in izoliral sovjetsko Rusijo. Slednja na take zavezniške zdaj itak ne bi mogla več računati, oziroma se zanesti na nje. Moskvi zdaj ne preostaja druga, nego mirno čakati, kaj bo prinesel razvoj v božnosti.

Posledice kapitulacije

Hitlerjeva diplomatična zmagica je tako velika, da je težko pokazati v naprej na vse posledice, ki jih je spočela. Kar se tiče srednje Evrope, ni dvojma, da se bo zdaj podvrgla berlinskemu političnemu in ekonomskemu vplivu. Madžarska, Rumunija in Jugoslavija so zdaj v položaju miške, ki jo je omotil srepi pogled modra. Po izdajstvu, ki sta ga London in Pariz zagrešila na Čehoslovaško, se ne morejo več na nikogar zanašati in vsak odporn proti nemško-italijanski zvezi bi pomenil samomor. Za-

to bodo te države nedvomno skušale skleniti čim ugodnejšo pogodbo z nacijsko Nemčijo ter se obesili na os Rim-Berlin. Jugoslavija je deloma to že storila, Madžarska tudi. Če znamenja ne varajo, je Hitler tako rekoč že gospodar srednje Evrope in deloma tudi Balkana, kjer si bosta delila "sfero vpliva" z Mussoliniom. Mača antanta je zdaj stvar preteklosti. Francoski vpliv v evropski politiki je znižan na minimum. Zdaj igra prvo violinu v evropskem orkestru Hitler, drugo Mussolini, Anglia in Francija pa tretjo in četrto. Sovjetska Rusija je izolirana. In republikanska Španija najbrž izgubljena.

Te države najdete v skupinah po tri do pet, stare po eno do osm let. Njihov oče je bil morda ubit ali pa se boril na fronti; njihova mati je morda postala žrtev fašističnega zravnega napada na civilizacijo.

Jaz sem videla otroke, ki so samcati bežali iz razdejanj mest ter se zgubljeni potikalci po neznanih cestah in opustošenih krajih. Često minijo tedni ali celo meseci, preden pridejo ti revki na varno; in nihče ne ve, koliko jih je na begu umrlo. Ti otroci nudit očem tragično sliko posledic fašističnega napada na civilizacijo.

Nenadoma so zatulile sirene. Godba je v hipu utihnila; in ples je bilo konec. Otroci so zbežali iz poslopja ter se razpršili po vrtovih kakor pšice pred jastrebom. Vasi namreč še nimajo nobenih bombnih zakonič, zato so otroci naučeni, da se razpršijo od jastreba. Kot najbolj narazen po vrtovih in proč od poslopja, ki utegnejo postati tarče fašističnih bomb.

Otrokom se vidi na obrazih, da se jim zdi vse skupaj kakor zabavna igra. Ti otroci so dejanski deca žrtev prejšnjih

ZOPET DOMA

FRANK ZAITZ

"Cheer up face", me je boddila na povratni ladji Angela, ko je videla moj zaskrbljeni obraz. Naučila se je tega gesla iz reklame, ki jo postavlja ob ameriških avtih cestah "Burma Shave".

Morje je bilo kake tri dni jako viharno. Dve tretini potnikov na Normandiji je bilo bolnih in jedilnica tri dni skorodno prazna.

Zrl sem v valove ter premisljal o vsem tem kar sem viden, slišal in čital.

Sopotnik mi je ponudil časopis, ki je bil na ladji pravkar dotikan. Zadnje vesti, sporocene z vseh krajev po brezjistem brzozavodu. "Bo vojna? Je ne bo?" so vpraševali ljudje drug drugega. "Je ne bo", sem rekel nekomu. Skoro se je razhudi. Čemu da je ne bo! Toličko sem se trudil, da sem dobil potni list in ameriško visto in le s pomočjo podkupnim utekel vojaški obveznosti, zdaj pa naj bo ves ta moj trud in potrošek zmanjšan, se je razburjal. Vojna bo, je rekel. Vse je pravljeno zanj.

"Je ne bo," sem vztrajal, in s tem se je najin pomemek končal. Moje misli so brzle nazaj po centralni in zapadni Evropi, kjer fašizem pridobiava na moči in večja svoj teror. Delavsko gibanje — naša nada — temelji bodoče civilizacije, je marsikje strto, drugod pa si ne more umisliti, kaj mu je v teh težkih razmerah prav za prav storiti.

K meni je pristopil potnik, ki mi je pojasnil, da prihaja iz Avstralije. "Kako je v Zed. državah," je vprašal.

"Slabo. Kriza trdovratno vtraja in milijone ljudi je že le nezaposlenih." Dejal je, da obiše prav kraj v U. S. A. in v Kanadi, nato odpotuje domov preko Pacifika.

"Kako neki naš pokret?" so mi usilile nove misli. Te so me spremljale vsepozovod.

Dne 27. sept. zvečer sva bila po treh mesecih spet na 26. cesti v Chicagu. Ne oglih ulic so se pomenovali popravljeni Čehi in se zgražali nad vsem svetom, dasi so onega dne še upali, da Anglia in Francija ne bosta pustili Masarykove Beneševe republike na cedilu. Njihovi sinovi pa so stali ob vhodih v trgovine in poslušali iz radio zvočnikov oznanila in komentarje o izidu baseballa.

Naslednji dan sva šla v Slovenski delavski center. Dasi že pozna jesen, sem uvidev: Izplačalo se je planirati okrog poslopja lep vrt. Vse v zelenju in cvetju. Povedali so mi, da Michael Reading, ki je nam za najnizo mogočo ceno oskrbel razne cvetnice in jih nasadil, misli zapustiti bližnji Clarendon Hills in se preseliti na obrežje Pacifika.

Chas. Pogorelec sem dejal, naj mi najprej pove samo slabe novice, da se jih čimprej privadim in se utrdim ob njih, kajti dobrih ne pričakujem mnogo. Kako pri "Proletarju" sem vprašal. Nekako po navadi. Naročnikov približno isto število. Dolg v tiskarni je nastrel nad tisoč dolarjev. Vzrok, ker izredni dohodki skoz poletje niso bili zadostni. Bo treba kmalu podvzeti kako kampanjo, je dejal. In pa z delom pri koledarju bo treba hiteti, je pripomnil. "Tako pričenem," sem ga zagotovil. Nejam pa sem delal zanj že na potovanju in iskal sotrudnike.

"Enega sotrudnika smo izgubili," je pripomnil. Jakob Zupančič, ki je s Katko pri nekaj letnikih veliko pomagal, je izjavil, da letos ne bo

JOACHIM BARCKHAUSEN—IVAN VUK:

DŽINGIS KHAN

Povest o mogočnem "Gospodarju sveta" in o njegovih vojnah v trinajstem stoletju v Aziji

(Nadaljevanje.)

In sredi teh divjih zasedb in bojev, sta oba generala držala takoreč pedantan red. Povod sta navadi primočno zavzela deželo, povod proglašila Džingis khana za cesarja. Povod sta zapisovala in podpisovala listine, pregledovala določene oblasti, če odgovarajo, spremeniла tu in tam, če je bilo potrebno, registrirala in kontrolirala... kakor da nista divja mongoška generala, temveč že več generacij visoka uradnika v statističnem uradu.

Vtisk, ki ga je zapuščala v zasedenih državah ta majhna mongoška armada, je vzbujal zaduženje in presenečenje. Mongoška generala nista prav za prav imela nobene zvezne z Džingis khanom. Ne moreta se torej prav nič zanašati, da bi jima prispevala pomoč, še manj pa, da bi njune odredbe, njuna povelja in nova ureditev zavojevanih dežel bile začitene z avtoritetom neke daljne armade. In kljub temu... sta z armado kar odjezdili. Nikdo ničutil najmanjše volje, da bi se uprl. Bilo je, kakor da so zavojevane dežele čuvane od nevidnih duhov obeh konjeniških generalov, kakor da so napovedani apokaliptični jezdci prišli iz krajev prokletstva nad cloveštvom.

Razumno, v nobeni zgodbini še nezapisa na čudna in nepojmljiva reč.

S Kipčaki, ki so prebivali v obširnih stepah južne Rusije, nista generala imela baš lahkega dela. Bili so to Mongolom sorodna pleme. Bili so istotako pastirji. Ali s tem, da so sprejeli mohamedansko vero, so bili za Mongole izdajalci svojega plemena. In ti izdajaci morajo biti podložniki Džingis khanovi.

Mohamedanski Kipčaki so že delj časa silili nekaj zvoniti, da so Mongoli s šahom igrali strašno igro in da "Sence Alahove" ni več med živimi. Bili so tudi pripravljeni na to, da bodo mongolski neverni psi vpadi v njihovo deželo. In ker niso bili pomekuženi, kakor so bila ostala premagana ljudstva, temveč so bili trdo, trezno ljudstvo že od davnih generacij sem, se tudi niso dali tako hitro vreči iz ravnotežja, ko so prišla poročila, da mongoška armada v resnicu prodira k njim. Pričakovali so sovražnega napada z vzhoda, z južnosibirskim step. Kajti od tam, kaj že od davnih časov prihaja preselejavače se ljudstvo... tudi oni sami so prišli od tam.

Nekega dne pa so morali svoje konje obrniti. Kajti s Kavkaza so jezdile čete jezdcev, je prihajala mongoška armada. Na to res niso bili pripravljeni.

General Džebi in general Subotai pa s svojimi jezdci nista prihajala z divjem bojnim krikom. Pridirjala sta v lahkom skoku. Škočila sta s sedla, se vsled dolge ježe raztegnila in prijazno pozdravila prednje straže Kipčanov.

Kakor dva sorodnika sta se obnašala, se sklicevala na plemensko skupnost in prosila za sklenitev medsebojne zvezne. Kipčaki so bili zopet presenečeni. Nekateri poglavari plemen so hoteli kar takoj pristati, drugi zopet ne, tretji so pa omahovali. Začele so brezkončne razprave in pregovori.

Na to sta oba generala čakala. Nekega dne, ko so Kipčaki sedeli zamaknjeni v razgovoru, sta kakor strela z jasnega napadla Kipčake. Vse so pobili. Tisti, ki so slučajno ušli, so skočili na svoje konje in oddirjali v Rusijo. Pripovedovali so ruskim knezem, kakšna nevarnost je vdrila v deželo in se bliža meji njihove države. Ruski knezi so takoj razumeli. Iz vseh step so pozvali Kipčake in sklenili z njimi zvezo. In hitro, takoreč z mongoško naglico je bila zbrana vojska, okrog stotisoč mož. Generala sta to zvedela in se zamisila. Za nju bi predznost in nezramnost ne imela uspeha v pomenu. Kajti ta armada je najmanje tako dobra kakor njuna. In je še celo petkrat številnejša.

Džebi in Subotai sta preiskusila staro takto. Spustila sta se v pogajanje. Zdela sta se dovolj spretna, da prepričata Ruse, da sta oba in vse mongoška armada prav za prav kristjana in da se vojskujeta iz verskega prepicanja proti nevernikom mohamedancem. Zato bi morali udariti skupaj po Kipčakih.

Rusi pa niso bili nobeni Turki in nobeni Perzici. Samo smehljali so se. Ali njihove oči pri tem smehljaju niso bile nič smehljajoče. Mongolska generala sta hkrati prenehala

govoriti. Dobro sta čutila, da ne verjamejo. Torej bo trebalo reč končati po starem načinu.

Razvrstila sta tvoje čete v skupine. Te skupine so se pojavile zdaj tu, zdaj tam. Rusi niso mogli nič drugega delati, kakor vedno pripravljeni se sukat okrog svoje osi in pažiti, da bi bitka kje nenadoma ne zagorela.

Ali nekega dne so Mongoli kar odjezdili. Ne prehitro, ali vendar v takem tempu, da se je Rusom zdelo, da se umikajo in hočejo zbežati. To je Ruse razdražilo. Kaj? S svojo petkratno premočjo dovoliti, da bi mongoški banditi ušli? Kar tako, nekaznovani? Ne.

Ruska vojska je zasedla konje in se spustila za Mongoli. Tako so jezdili in zasledovali noč in dan, teden za tednom. Ali vedno isti prizor. Mongoli se umikajo, umikajo, umikajo. Zgrabit jih ni mogoče.

Ko je mongoška vojska nekega dne prekoračila zamočvirjeno reko, se je naenkrat ustavila. Obrnila je svojo fronto. Poskrila se je za grmovje in v visoko travo ter negibno opazovala nasprotnika.

Ruska armada je začela prehod čez reko. Brez vsake opreznosti. Dolgo zasledovanje je uspavalo njenjo pazljivost. Ko je bilo v reki polovico ruske vojske, je dal general Džebi signal. Vsak njegov jezdec je vedel, kaj mu je storiti. In kakor stisnjen, strašen sršenov roj, je planila mongoška konjenica na Ruse, ki so bili vsi zmedeni in v reki ovirani.

Ruska armada je bila zbita, zdesetkovana. Mnogo knezov se je predalo, dobeč zagotovilo, da se jim pusti življenje. Ali vseeno so žalostno končali. Mongoli se za obljube niso kaj brigal. Pri nekem slavju nad zmago so služili mongoškim častnikom kot podlaga za deske, na katerih so bile mize in pri katerih so zmagovalci pili, jedli in plesali.

Majhna, elitna armada Mongolov je jezdila po južni in srednji Rusiji kakor hude sanje. Za seboj je zapuščala pekel. Desetisoč kipčakskih družin je bežalo v vzhodnorimsko državo. In ti begunci so prvi prinesli v Evropo vesti o Džingis khanu in o njegovem strašni armadi.

Bile so sicer zmedene vesti. Ali vzhodnorimska država je prisluhnila. Ni odlała in začela se je pripravljati.

V drugi polovici leta 1223 sta mongoška generala svoje delo, kamorkoli sta prišla, dobro opravila. H koncu leta pa ju je dohitelo povelje Džingis khanova, ki ju je klicalo na neko zbirališča dvatisoč milj vzhodneje.

Zopet je zaježdilo dvajsetisoč jezdecev in v majhnem galopu prispealo na določeno zbirališče. Med potjo pa so podjarmili Bolgare, ki so takrat živelii ob srednjem toku Volge ter jih obvezali, da so plačevali Džingis khanu davek.

Na tem povratku je umrl general Džebi. Z njim je umrl jezdec-jenij, genij vojskodvodja, kakršnih je malo.

Subotai je jezdil s svojo divizijo molčeč in žalosten. Vendar ni zapravil nobenega trepotka, da ne bi vršil, kar mu je bilo naloženo. Naložil je učenjakom, ki so bili z armado, da točno zarišejo reke, katere so prekoracili, zapisijo jezera, na ribah bogata, ležišča soli, srebrne rudnike... Ob cestah je postavil, kakor vedno, poštne postaje, povsod je namestil deželne glavarje, povsod je štel prebivalstvo.

Vse pokrajine, ki jih je prejezdil, je imel v svoji glavi. Ko je nekaj let pozneje prijezdil baš od nasprotni strani, da bi zavzel Moskvo, ga je povelje Džingis khanovo pozvalo za koledar.

Cleveland, O. — Jennie Dagarin je poslala 10 naročnin. Louis Zorka pa eno in obširno poročilo o položaju tam, dočim je društvo "Cleveland" št. 126 SNPJ poslalo pozdravni oglas k 25-letnici Ameriškega družinskega koledarja. Pridno je

star general je poročal.

In Džingis khan je bil neutrudljiv izpravalec. Ta star general, ki je prejezdil vse celino od Koreje do meje Poljske, je lahko pripovedoval. In ko je končal tedne dolgo pripovedovanje, je reklo:

(Dalje prihodnjic.)

Ali je vaše društvo že v Prosvetni matici?

Za čimboljši gmotni in moralni uspeh svojih priredb jih oglašajte v

"PROLETARCU"

FOTOGRAFSKA REDKOST

škim vezam so mnogo pripomogli: nepozabni vodja srbskega proletarijata s. D. Tučović, Dušan Popovir, Z. Lapčević, Z. Topalović in drugi ter od naše strani ss. E. Kristan, pok. dr. Tuma in drugi, ki so izmenjavali obiske na kongresih, konferencah in vodili medsebojno osebno korespondenco in dopisovanje v naših listih. Glavna vez pa je bila socialistična ideja in pripadnost k internacionali. Pri teh stikih mi je ostala nepozabna figura s. Tučovića, katerega sem prvič videl in slišel v Trstu, zlasti pa njegov nastop, v katerem sem spoznal vso njegovo politično sposobnost, zrelost in poznanje, ne samo balkanskih, temveč občev evropskih političnih in gospodarskih problemov, zlasti pa teženj delavskega razreda.

J. P. v "Del. Politiki".

Odmivi na Monako

kovo

Odmivi na sporazum v Monakovem, dosežen na račun Čehoslovaške, so bili različni, toda v splošnem je prevladovalo veselje, ker je bila preprečena vojna, ki se je še pred nekom dnevi zdela neizbežna.

Največje veselje je vladalo, naravnov, v Berlinu in Rimu, kjer so se radovali Hitlerjeve velike diplomatične zmage.

Tudi v Parizu so se veselili, da je minula nevarnost vojne, vendar je katala to veselje zavest, da je morala plačati Čehoslovaška pretiran ceno. Isto velja za London, ki je že trepetal pred vojno.

Madžari in Poljaki so se pa veselili, ker so zdaj preprinani, da bodo dobili nazaj pokrajine z madžarskim oziroma poljskim prebivalstvom.

Cehi pa stisnili zobe in razočarani sprejeli žrtve, katere se niso mogli ubraniti, upajoč, da ne bodo zahtevane na njih še nove žrtve. Večini kar ni hotelo v glavo, kako je bilo mogoče tako izdajstvo nad njimi.

V Moskvi so pa stvar vzeli molče na znanje in samo ženeksi dopisnik moskovskih Izvestij je trpko napadel Francijo in Anglijo ter označil monakovsko konferenco kot "odbor za složno delovanje agresivnosti". Mož je dalje zapisal, da sta se zapadni demokraciji podali Hitlerju ne samo iz strahu pred njegovo armado, temveč ker se nista upali dati orožje v roke svojemu ljudstvu. Pravda, organ kom. stranke, je pa že pred dnevi povedala Angližem in Francozom, da se bodo še kesali.

Chamberlain je bil ob povratku v London deležen ovajic od strani prebivalstva. Angleški premijer je izjavil ob tem priliku, da je bil v Monakovem dosežen "mir za naš čas" ... Nato je pristavil: "Zdaj, ko je rešeno češko vprašanje, lahko pričakujemo, da bo prišlo do sporazuma v velikem obsegu, ki bo prinesel vsej Evropi mir."

Ce ga ne bo prekmalu ogljufalo ...

Odstopil radi Češke

Alfred Duff Cooper, prvi lord angleške admiralitete, je odstopil v znak protesta proti Chamberlainovi kravji kupčiji s Hitlerjem, s katero je bila prodana Čehoslovaška. "Družače ne bi mogel iti skozi življenje dvignjene glave", je bil njegov komentar pred poslanško zborom.

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912.

of Proletar, published weekly at Chicago, Ill., October 1st, 1938.

State of Illinois, County of Cook, ss.

Before me, a notary public, in and for the state and county aforesaid, personally appeared Chas. Pogorelec, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Proletar, and that the following is to the best of his knowledge and belief a true statement of the ownership, management, etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 411, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to-wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor and business managers are: Publisher: Jugoslav Workers' Publishing Company Inc., 2301 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.; editor Frank Zaitz, 2542 S. Hamlin Ave.; managing editor, Frank Zaitz, 2542 S. Hamlin Ave.; business manager, Chas. Pogorelec, 2321 S. Avers Ave.

2. That the owners are: Jugoslav Workers' Publ. Co. Inc., 2301 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill., Slovene Section, Jugoslav Federation S. P., 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill. Frank Alesh, 2124 S. Pulaski Road, Donald J. Lotrich, 1937 S. Trumbull Ave., Joseph Owen, Clarendon Hills, Ill., Frank Udovich, 2623 S. Ridgeway Ave., Frank Zaitz, 2542 S. Hamlin Ave. Executive Committee, Chas. Pogorelec, 2321 S. Avers Ave., Executive Secretary.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders as they appear upon the books of the company, but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association or corporation has any interest, direct or indirect, in the stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

CHAS. POGORELEC, Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 30th day of September 1938.

Donald J. Lotrich, Notary Public. (My commission expires Feb. 11, 1941.)

Pomembna proslava srbskih sodrugov v Beogradu

Srbski sodruži so organizirali I. veliki delavski zlet, kateri se je vršil v Beogradu, dne 10. in 11. septembra t. l. S tem prvim delavskim zletom je zvezana tudi proslava 40-letnice izhajanja "Radničkih novin", kar daje tej proslavi poseben pomen, kajti s tem je združena proslava 40-letnice svobodnega in razrednega delavskoga gibanja v Srbiji. To pa je tudi za nas Slovence posebne važnosti, saj sta bila naš socialistični pokret v bivši Avstriji in socialistični pokret v Srbiji, navzlič mejam in reaktivni politiki bivše Avstrije napram mali ali junaški Srbiji — idejno in politično zelo pozvezana.

Res je, da te idejne povezosti široke mase niso poznale iz razumljivih razlogov, ker se pri nas "Radničke novine" niso v obliku (ali v Bosni in na Hrvatskem, ko so se ob raznih prilokih sestajali). K tem ideolo-

KOMENTARJI

Chicaški komunistični dnevnik Midwest Daily Record je že dalj časa v kampanji za tiskovni fond v vsoti \$60,000, ki pa silno počasi kaplja skupaj. In tako je zadnjic (26. sept.) spet naslovil prošnjo na svoje čitalatelje, v kateri se najprej pohvali kot najverodostojnejši poročevalc evropskih novic, nato pa jo zaključi z besedami: "Pošljite vas prispevki takoj... to zahtevata razvoj svetovnih dogodkov in garancija miru..." Verjemite mi, da sem na ves glas zaživil, ko sem prečital te visokodonne besede. Presneto, saj so hujši od prijatelja Witkovicha, ki rešuje samo slovenski narod, ti ljudje se pa že predstavljajo za garancije svetovnega miru! In dnevnica cirkulacija tega lista znaša okrog 15 tisoč izvodov — v deželi, ki ima 135 milijonov prebivalcev! Pa je v zlicu temu po njihovih besedah odvisen od uspeha njihove kampanje za prispevke razvoju svetovnih dogodkov in svetovnega miru... Prijatelj (kajpak) Witkovich je majhna muha v primeri s temi orjaški racami...

Ke je zadnji teden vojna mrzlica pograbila Pariz, so pariški dnevnici omejili svoj obseg na šest strani, da se zaloge papirja preveč ne skrijo. Ce bi se v Ameriki zgodilo kaj takega, bi ne dobili čitalitelj nobene novice več. Prostora bi manjkalo še za oglase...

Ko je Hitler odlikoval Forda s svojo medaljo, je s tem poudaril naraščajočo sorodnost med seboj in ameriškim "avtним kraljem", v katerem je posebljen ameriški industrijski absolutizem. Kakor Hitler, tako tudi Ford verjame v brezobzirno teptanje pravic in zakonov, kar je najbolj dokazal s svojim nasprotovanjem zveznemu zakonu o delavskih odnosa jih. Kakor Hitler, se tudi on hlini, da je ljubitelj miru, medtem ko prispeva milijon jenov za japonsko invazijo Kitajske... Na kratko povedano je Ford, veliki eksponent "ameriškega načina" najbolj nemerški izmed nas vseh — nacij skoz in skoz in spoznana za takega od strani najslabšega načina na svetu. Ampak Ford ni edini tič te sorte. Drugi veliki industrialisti kakor na

Najprej delo in zaskužek, potem se bo pa kupovalo! — Po naše predelan komentar v clevelandskem Union Leadru.

Monakovska konferenca, ki je odločila usodo čehoslovaške, je bila silno klavrna zadeva, ki razen Hitlerja in Mussolinija ni mogla nikogar vzrastiti. Toliko zanašanja na evropski "veledemokraciji" je bilo zadnja leta in demokratично misleč svet je bil prepričan, da bosta v odločilni ur odločno povedali Hitlerju, da je njuna potrežljivost izčrpana, namesto tega sta pa sklenili kravjo kupčijo z njim ter mu "zaradi ljubega miru" vr-

gli v njegovo imperialistično malho brezmočno Čehoslovaško... Nu, vse skupaj še ne bi bilo tako žalostno, če bi ta žrtve resnično primašala Evropi pomirjenje. Pa je tudi to zgolj prijetna iluzija. Imperialistična Nemčija pod Hitlerjem je na pohodu, ki ga ne bo nihče ustavil. In ko bodo nekega dne trčeli skupaj interesi nemškega in italijskega imperializma in anglo-francoskega imperializma, tedaj bo vzlic vsemu počilo. Vse, kar bo doseženo z zavlačevanjem, bo to, da bo pokolj toliko bolj krvav. Kapitalistična Evropa je na potu v vojno in destrukcijo. Tej usodi se ne mogla izogniti. Evropa pa bila rešena le v slučaju, da bi njena ljudstva — delavci in kmetje — vzela vajeti v svoje roke. Ce se to ne zgodi, je njeni usoda zapečatena. Kaj bo prišlo iz razvalin, je pa problematično.

Monakovska kupčija je bila sklenjena brez sovjetske Rusije, ki je videti danes docela izolirana. Vendar pa s tem ni rečeno, da je odigrala na evropski politični pozornici. London in Pariz bosta še gledala v Moskvo. Vprašanje pa je, ali se bodo tedaj v Moskvi zmenili za posreče poglede verolomnih zaveznikov? V Moskvi so se najbrž nekaj naučili iz današnjega bankrota evropskih "veledemokracij"...

Ampak škoda denarja, ki je šel za mobilizacijske stroške v Franciji, Čehoslovaški in Angliji, ki je bil tako brez haska vržen v vodo... Ce bi ga bili zapisili, bi ne mogli biti na slabšem in glavlobov in "maček" ne bi mogli biti večji...

Monakovski govor med Hitlerjem in Chamberlainom dočela, da bosta nacija Nemčija in Anglia posebej reševali vse medsebojne razlike pri zeleni mizi. Gotovo — dokler bodo Angleži pripravljeni sami popuščati napram Hitlerju... In nič delj.

Da se imperialisti poživljajo na plemenske in jezikovne vezi ali sorodstvo, so pokazali Poljaki, ki so porabili zadrgo čehoslovaške, da ji iztrgajo 600 kvadratnih milj velik kos nekdanje Spodnje Slezije s Temšinom, ki so ga Čehi vzelji Poљakom 1. 1919, ko so bili le ti zaposleni pri odbijanju sovjetske armade. Ampak poljsko ljudstvo pri stvari nima nič opraviti, ker je brez besede. Vlada je v rokah generalov, industrijalistov in veleposelnikov.

Sudetskim Nemcem se bo še kolcalo in tožilo po svobodi, ki so jo uživali v mejah Čehoslovaške. Ampak prepozno. Kapitalisti imajo čudno "logiko"... Ko je Mehika v svojih mejah nacionalizirala oljna polja in naprave, ki jih je izkorisčal angleški in ameriški kapital, so v Londonu (pa tudi na Wall Street) zakričali, da jih je Mehika "opropala", dasi je Mehika obljubila odškodnino... Zadnji teden sta pa Chamberlain in Daladier ne da bi vprašala čehe odrezala Hitlerju lep kos češkega teritorija, ne da bi mu bilo treba dati komurkoli en sam cent odškodnine; in to v njunih očeh ni bil rop, temveč "diplomacija"...

Pravijo, da bo tudi Francija sklenila "priateljski pak" s Hitlerjem, kakor ga je sklenil Chamberlain za Anglijo. To je verjetno, kajti dandanes je v Evropi vse mogoče. Ampak to "priateljstvo" bo prav toliko vredno kot "priateljski odnos" med psi in mački...

Vesti iz metropole

Cleveland, O.—V petek 23. septembra sem bil povabljen, da se udeležim seje kluba št. 27, kar sem storil. Povedano mi je bilo, da bom na seji našel tudi Ivana Molka, ki je bil v Clevelandu na počitnicah, in Etbina Kristana, urednika Cankarjevega glasnika. Poleg tega je prišel tja tudi sodrug Durn, član kluba št. 49.

Seji je presevalo s. Louis Zorko, ki je pojasnil, da je to izredna seja, na kateri bo treba sprejeti nekatere reforme,

da bo zopet malo več živahnost v metropoli. Obenem je bilo treba izvoliti novega tajnika, ker je bil star preveč zapsezen ob večerih in se ni mogel udeleževati sej. Na to место je bila izvoljena sodružica Josephine Turk, pridna delavka pri klubu in pevka pri klubovi Zarji. Zorko je tudi omenil, da je treba vzniti pretres vprašanje, kako digniti številno naročnikov Proletarca v Clevelandu. Obenem je menil, da je potreben odsek, ki bi odčasa da časa poročal v Proletarca o našem delovanju in drugih stvareh iz metropole. O vsem tem se je nekaj razpravljajo, kako vzniti številni domači plesno zabavo.

Tudi jaz verjamem v izrek, ki pravi: Kakor se posojuje, tako se vraca. Ce do nekaj išče, mu je treba pokazati, kje lahko najde. S. Frank Alesh nam je precej opisal slike, ki jih je snel v starem kraju Jakob Zupan in ki so bile kazane v Chicago v soboto. Tudi naše društvo, št. 53 SNPJ, jih je naročilo za 27. november. Po kazanju filma bomo imeli domačo plesno zabavo.

Klub št. 49 JSZ bo imel redno sejo dne 7. oktobra, kakor navadno v čitalniških prostorih v Delavskem domu na Waterloo rd. Zeleti bi bilo, da bi se je člani polnoštivo udeležili. Klub bo priredil plesno veselico na božični večer (25. decembra) v Delavskem domu na Waterloo rd.

Frank Barbić.

Drama "Kralj na Betajnovi" na odru SDD

Cleveland, O.—Vsa družba je globoko v temeljih pokvarjena; državna oblast ščiti kričivo, cerkev se pajdaši z bogastvom in oblastjo, mandati se prodajajo, tako da lahko človek kandidira enkrat na lev, drugič na desn; pritisk korumpiranega javnega mnenja je tako močan, da se zločine ne more izpovedati in očistiti, tudi kadar bi se hotel. — Kantor, kralj na Betajnovi, je simbol tega krivičnega sistema danasne človeške družbe.

Vse to se bo razpravljalo prihodnjo nedeljo v Delavskem domu na Waterloo Rd., v drami "Kralj na Betajnovi" v treh dejanjih, ki jo je spisal veliki pisatelj Ivan Cankar, in predstavlja jo dramsko društvo "Anton Verovšek" ob svoji petnajstletnici, katero obhaja letos. Pričetek igre bo ob treh popoldne in po igri bo ples v spodnji dvorani.

Cankarjeve igre, pravimo, so težke za naše dilettanske igralce. Tudi drama "Kralj na Betajnovi" je zavita, čeravno je povzeta iz kmečkega in malomestnega življenja. Da pa nam ne bo do delo prilagivati, smo si pomagali s tem, da smo povabili k. Etbina Kristana, urednika Cankarjevega glasnika, da nam bo raztolačil prizore in smisel drame "Kralj na Betajnovi", ker on je zelo dober poznanec Cankarja in njegovih del. Zato se lahko nadejamo, da bo igra dobro igrana.

Vi, cenjeni Slovenci in Slovenci, pa ste vabljeni, da posetite to znamenito predstavo in pomagate slaviti "Verovšku" 15-letnico delovanja na dramskem polju. Zato v nedeljo, 9. oktobra popoldne, vse v Slovenski delavski dom na Waterloo Road!

Louis Kaferle.

DROBIŽ OD VSE POVSOD

(Nadaljevanje s 1. strani.)
soda Čehoslovaške, sta Hitler in Chamberlain podpisala separatno pogodbo, ki pravi, da bosta odslej Anglia in Nemčija reševali vse medsebojne razlike pri konferenčni mizi. Izgleda, da je zapadni kapitalizem odločno segel v roko nemškemu kapitalizmu.

Liga narodov in nacijska Nemčija.

Zbornica Lige narodov je v petek sprejela načelo, ki določa ločitev liginega kovenanta (ustava) od verskega mirovne pogodbe. Ligina ustanova je bila namreč vključena v to mirovno pogodbo. Ločitev teh dveh dokumentov, ki je prišla dan po monakovski konferenci, pripravlja pot za odstranitev glavnega ugovora, ki ga je imel Hitler proti ligi. Sprememba se je izvršila na željo angleške vlade, ki bi rada dobila Nemčijo nazaj v ligi.

"Queen Elizabeth" — največja ladja na svetu

Prestorno sportno igrišče na krovu 3. razreda. — Moderna zgrajena in hitreja od parnika "Queen Mary".

Dne 27. septembra je bila spuščena v morje nova velika potniška ladja parobrodne družbe Cunard Star Line, ki se imenuje Queen Elizabeth. Nova ladja je največja na svetu in prekaša po tonaži in dolžini tudi veliko potniško ladjo Queen Mary, katero obratuje ista družba. Dočim znaša tonuža Queen Mary 81,235 ton, pa znaša tonuža Queen Elizabeth 85,000 ton. Nova "kraljica morij" je tudi 10 in pol čevljih daljša od Queen Mary.

Vzle svoji ogromnosti pa ima nova ladja samo dva dimnika, za kar se je zahvaliti na predku v tekniki, ki omogoča pogon tako velike ladje s polovičnim številom parnih kotlovin, kakor jih ima Queen Mary. Vzle tega odpadeta tudi dva dimnika.

Ker ima nova ladja manj dimnikov, ima seveda več prostora na krovu, kar pomeni tudi več udobnosti za potnike. Dodatni prihranjeni prostor se bo porabil za promenade in igrišča. Posebno se bo oziral na potrebe potnikov v 3. razredu, za katere se bo zgradilo veliko sportno igrišče, saj so ti potniki največ priporogli k uspehu sestrške ladje Queen Mary.

Na kratko povedano, kadar bo nova ladja popolnoma dovršena, se bo moralno reči o nji, da je najmodernejša, najhitrejša, najudobnejša in najlepša potniška ladja, kar jih je kdaj rezalo valove Atlantika — resnična "kraljica morij".

Hitler na Češkem

V pondeljek so nemške čete zasedle drugo sudetsko zono na Češkem. Ob tej prilici je obiskal novo nemško pokrajino tudi Hitler, ki je dejal, da bo odslej "nemški meč ščitil te kraje", ki "ne bodo nikdar več ločeni od rajha."

Chamberlain kritiziran

Ko je Chamberlain v pondeljek pred angleško poslansko zborom zagovarjal monakovski sporazum, je bil delež ostre kritike od strani oponicije, predvsem laboritov, ki so ga otožili, da je dovolil, da je zmagal brutalnih sil.

FENCL'S RESTAVRACIJA IN KAVARNA

2609 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

Tel. Crawford 1382

Prista in okusa domača jedila Cene zmerne. Postrežna točna.

PRIREDBE KLUBOV J. S. Z.

V slednjem seznamu so priredbe klubov JSZ, konferenčnih organizacij in socialističnih kulturnih družin.

OKTOBER

BURGETTSTOWN, PA. — Veselica kluba št. 19 JSZ v soboto večer, 29. oktobra v Slovenskem domu.

CHICAGO, ILL. — "Halloween Party" kluba št. 1 JSZ v soboto večer 29. oktobra v Slov. del. centru.

WAUKEGAN, ILL. — Konferenčni klubov JSZ in društva Prosvetne matice za severni Illinois in Wisconsin v nedeljo 30. oktobra v Slov. domu.

NOVEMBER

STRABANE, PA. — Veselica kluba št. 118 JSZ v soboto 12. novembra v dvorani dr. it. 138 SNPJ.

SPRINGFIELD, ILL. — Veselica kluba št. 47 JSZ v soboto večer 12. nov. v Slovenskem domu.

CLEVELAND, O. — Koncert soci. "Zarje" na Zahvalni dan 24. nov. v auditoriju SND.

CHICAGO. — Koncert "Save" v nedeljo 27. nov. v dvorani SNPJ.

DECEMBER

CHICAGO, ILL. — V soboto 31. decembra Silvestrov zabava kluba št. 1 v dvorani SNPJ.

COLLINWOOD, O. — Veselica kluba št. 49 JSZ na božični večer 25. dec. v Slov. del. domu.

PRISTOPAJTE K SLOVENSKI NARODNI PODPORNI JEDNOTI

NAROCITE SI DNEVNIK

"PROSVETA"

Stane za celo leto \$6.00, pol leta \$3.00.

Ustanavljajte nova društva. Deset članov(ic) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:

2657 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

ZA LICNE TISKOVINE
VSEH VRST PO ZMERNIH CENAH
SE VEDNO OBRNITE NA UNIJSKO TISKARNO

Adria Printing Co.
1838 N. HALSTED STREET, CHICAGO, ILL.
Tel. Lincoln 4700

PROLETAREC SE TISKA PRI NAS

PLINSKA KURJAVA

je najbolj zadovoljiva,
snažna in udobna

SAMO \$15.11* MESEČNO

(* Povprečno za 8 mesečno gretje
v sezoni za 5-sobno hišo)

"Prepričali smo se, da je plinska kurjava dočela zadovoljiva v vseh ozirih, kakor nas je zagotovila plinska družba v svoji ponudbi." — Pauline Matanovich, 5235 Sawyer Ave., Chicago.

**PLINSKA KURJAVA JE BOLJŠA,
ker je učinkovitejša**

* Plinsko kurjavo se lahko instalira povsod. Plin je idealno gorivo, bodisi za parno, vodno ali zranno gretje. V par urah vam zamenjamo vašo sedanjno centralno kurjavo s popolnoma avtomatično plinsko kurjavo. Kličite, pišite, ali telefonirajte: Wabash 60

IVAN VUK:

V deželi zorečih breskev... in slovenske govorice

(Bežne slike skozi okno vlaka)

(Nadaljevanje.)

Autobusi beže. Gledamo skozi okna. Prostranstvo se vzpenja polagoma vedno kvišku, vedno višje. Vlaki hribov, gorovja valove o-krog nas, Soča blesti v smagnozelenem svitu, koruza raste, breskev so tam...

Na najvišji hrib, 604 metre visoki, Sankt Miheli imenovan, se vzpenjam z avtomobili. Z vseh strani se reže kaverne, žrela.

Na vrhu smo.

Kakor nekakšna terasa je Sankt Miheli, izravnana pred vhodom v ogromno kaverno... Na nji je muzej. Visok okrogel spomenik stoji na terasi, ves graviran z imeni. Citam: "65 dobrovoljcev, odlikovanih z zlato medailjo, padlih v čast in ponos domovine." Dalje je spomenik, razstavljen top. Zoper se vrste druzi z raznimi napis. Posebno eden vzbujava pozornost. Kakor človek visok, raskav kamen, na njem grb mesta Splita. Ovencan z debelim trnjevim vencem. Na spomeniku pa čitamo italijanski. Poslušam, kako nekdo presevaja na slovensko:

"Dobrovoljec, Splitčar, Francesco Rismundi di Spalato, padel za domovino, bo-reč se, da bi postal Split italijanski."

Nehote se postavlja vsem vprašanje: Kako pa druge države častijo svoje junake?

Kdo bi odgovoril?

Skozi kaverno stopamo. Svetloba preneha. Nič. Kakšni 80 do 100 korakov gremo v temi. Nato se zoper zasveti. Odprtina, kjer je stal nekod veliki top in hrabal pogubljene.

"Italijanska kaverna je to", pojasnjuje spremljevalec. "Ko so zavzeli Sankt Miheli, so jo Italijani izvrtili."

"Avstrijska kaverna", je vprašal ženski glas. "Kjer si bil ti, kakor si pripovedoval?"

"Videla jo boš. Ta je na drugi strani."

Stopimo iz kaverne. Na levo je tabla. Na nji je zapisano, da je avstrijska. Stopimo v njo. Nekoliko ožja je. Srce nam ne kaže stiska. Mnogo jih je zdaj tu, ki so takrat bili v tej kaverni s smrto v pesteh.

"Tu smo bili", slišim glas kako pripoveduje. "Italijani so nas obispavali z granatami, aeroplani sипali bombe. Kaj so nam mogli? Mi smo samo čakali prvega trenutka, pa smo jih kosili."

"Kako?"

"Ko so Italijani po večdnevem strelnjanju s topovi misili, da so nas že dovolj preluknali, je ogenj nekajko ponehal, sami pa so skočili v naskok z bajonetom. Mi pa tedaj iz kaverne. Nastavili smo mitraljeze in kosili. S puškami jih podirali in obispavali z ročnimi granatami. Če je trebalo, je zagovoril tudi še ogenj."

"Kako, ogenj?"

"Bil je to top s širokim žrelem. S posebno patrono. Ko je ustrelil, se je patrona užgal in o genj se je široko razpršil. Zagorelo je na široko in vslivice kar polizalo."

"Hudi je bila vsaka granata", je govoril drugi. "Tresnila je ob kamen, se razletela, razdrobila kamenje in vse to je deževalo po nas in nas tudi kosilo."

"

Preko vrha Sankt Miheli je še zdaj strelski jarek. Samo krv ni več v njem, kakor je bila tiste dni, samo trupel ni več v njem, kakor so ležala nepokopana nekoč. Tam je še žična ograja. Vsa je zarjavela, a vsa kakor tiste dni. Samo kosov človeškega mesa ni več na nji.

"Sveta tla so to", svari spremljevalec. "Sam po stezah hodite, ne kjerkoli. Polna usahle krv človekove so ta tia."

Vsek pripoveduje in kaže, kjer je ležal v strelskih jarkih,

na katerem hribu je bil, kako se je bil.

"V kaverni sta bila samo dva bataljona", je pripovedoval nekdo. "A ko so Italijani naskočili, smo jih vedno vrgli nazaj. Padlo je v teh bojih 117 tisoč Italijanov."

Tam dolni se vije Soča. Videti je kakor razrgan belosivi trak. Gorica tam pri njej, kakor da so posejane breskvinčkoščice, večje in manjše, tam na kupu, tam zoper nekajko raztresene.

Spremljevalec razlagal:

"Tista velika vas tam je Ločnik. Tam so še Slovenci. Dalje potem je že mešanica s Furlani. Tam preko je Krmin. In vse tisto gorovje — vse to so Slovenci.

Deset ofenziv je bilo. Strašne, grozovite. Žrle so žive ljudi, Kdo bi jih opisoval. (Pisatelj Matičič v svoji knjigi, "Na krvavih poljanah", na straneh od 28 do 66, jih je opisal.) Od 18. avgusta do 11. septembra 1917 je bila najhujša. Bilo je kakor da je pekel odprl svoja žrela in misili smo, da bomo izkravali mi in Italijani.

In spominim se goriškega slavka, Simona Gregoriča. Kako preroška je bila njegova pesem "Soči", ko je pel:

Vihar grozav, vihar strašan prihramel z gorkega bo juga, divjal čez podno bo ravan, ki tvoja jo napaja struga, kranca ti hči planin!

Nad tabo jasen bo oblak, krog tebe pa svinčena toča in dež krov v solz potoku in blisk in grom — oh bitva vroča!

Tod sekla ostra bodo jekla, krvava boš mi Soča, tekla, kri naša te pojla bo, sovražna te kalila bo ...

V šesti ofenzivi je padla Kalvarija. Tisti hrib tam blizu Gorice. Kalvarija je bila centrum doberdobskega bitka. Trije križi so bili na tem hribu pred vojno. Zato ime Kalvarija. Zdaj je tam spomenik padlim. Tam dalje je Fajti hrib. Torešče bojev, ko je padla Kalvarija, vrata Gorice.

Pri prvem napadu s plinom, ki ga je ukazalo nemško avstrijsko poveljstvo je zaspalo nad 250 oficirjev in nad 6500 vojakov. Zaspali so nenadoma, kakor je zapisano na spomeniku na Sankt Miheli-Doberdobu. Večni mir jim Bog daj!

Avstrijsko poveljstvo se je posluževalo trika. Dolgo je vodilo Italijane za nos. Z vlakom so namreč od morja in Gorice prevažali čete. Vedno sem in tje. Tudi peš so korakale čete, samo da se je več video. Italijanska špionaza je to zasledovala in verjela, da so vedno nove in sveže čete, ki prihajajo. Tako je bilo italijansko poveljstvo prepričano, da so planote Doberdoba vse pole dobro oborožene vojske.

Major Turudia — Dalmatinec (pred kratkim je umrl v Kragujevcu in novine so mnoho pisale o njem) je poveljal na Kalvariji. Pod njegovim poveljstvom je bil tudi bojničnik, zdaj vojni invalid Slavko O., ki nam zdaj pripoveduje: Major Turudia je bil legendarni junak. To je slovenska zemlja, je govoril, te ne damo Italijanom. Postavil je vsakega vojaka na svoje mesto in to varno, da ga je ohranil neposkodovanega. Sam je pa hodil brezobzirno s kaverne v kaverno, med grmenjem topov. Nobena kroginja se ga ni dotaknila. Vsi smo ga občudovali. S seboj je imel vedno trobentica. Če so Italijani naskočili z bajonetom, je takoj dal trobiti. Dalmatinici in Bosanci, — ti so bili pod njegovim poveljstvom, — so planili kakor ose in zapadili Italijane nazaj. Po noči se je večkrat pot po tako odbitem napadu silšalo kričanje Italijanov! "Če bi vi tam ne imeli svojega Turudia, bi Kalvarija že danio bila naša."

(Dalje prihodnji.)

TA BO IMELA JEZICEK IN POL!

Malo Vera Klein, ki je starata pet mesecov, imenujejo "čudežno dete", ker je začela govoriti, ko ji je bilo štiri meseca, a petimi meseci se je pa že začela pomenkovati s svojo okolico. Za zdravnik in otroške eksperte predstavlja Vera zagoten problem, ki ga ne vedo kako rešiti. Vera je doma v Budimpešti.

ŽLEZE IN NJIHOVO DELOVANJE

Zelo važno vlogo v funkciranju človeškega telesa imajo žleze, ki pa jih je toliko in tako raznovrstne, da se v tem sestavku, žal, ne moremo z vsemi vpoznati. Omejili se bomo zgolj na takozvane krvne žleze, ki oddajajo svoje izločke naravnost v kri. Te žleze urejajo posebno: vskravanje hraničnih snovi iz jedil in njihovo oddajo telesu; obliko in obseg vsakega telesnega dela ter njihovo barvo; vrsto las, kože, mačobe, mišičevja; množino in porazdelitev las po našem telesu; urejajojo tudi višino in celo zvok glasu. Žlezni izločki so naravne, neprecenljive kemikalije, ki pa lahko naredi v telesu velike motnje, če celokupno žlezno omrežje ni uravnotešeno v medsebojnem so razmerju.

Češerika, prsna in golšna žleza

V sredini naše glave se nahaja češerika, ki skupno s prsno žezo skrbita, da se otrok predčasno ne razvije. Po češeriki so regulirane spolne žleze, da ne sezrejajo preje, predno je celo telo godno. V času pubertete se ta žleza sesuši, nakar preide otrok postopoma v zrelost. Če pa se zaradi bolezni ali zaradi kakega drugega slučaja žlez ponovi, nastopajo abnormalnosti v spolnem nagonu, motnje v proizvodnji apna in njega porazdelitvi, tudi v kosteh se časih opazi napako; češerika je namreč v ozki zvezi z žlezami, ki pa takrat bili v tej kaverni s smrto v pesteh.

"Tu smo bili", slišim glas kako pripoveduje. "Italijani so nas obispavali z granatami, aeroplani sипali bombe. Kaj so nam mogli? Mi smo samo čakali prvega trenutka, pa smo jih kosili."

"Kako?"

"Ko so Italijani po večdnevem strelnjanju s topovi misili, da so nas že dovolj preluknali, je ogenj nekajko ponehal, sami pa so skočili v naskok z bajonetom. Mi pa tedaj iz kaverne. Nastavili smo mitraljeze in kosili. S puškami jih podirali in obispavali z ročnimi granatami. Če je trebalo, je zagovoril tudi še ogenj."

"Kako, ogenj?"

"Bil je to top s širokim žrelem. S posebno patrono. Ko je ustrelil, se je patrona užgal in o genj se je široko razpršil. Zagorelo je na široko in vslivice kar polizalo."

"Hudi je bila vsaka granata", je govoril drugi. "Tresnila je ob kamen, se razletela, razdrobila kamenje in vse to je deževalo po nas in nas tudi kosilo."

"

Preko vrha Sankt Miheli je še zdaj strelski jarek. Samo krv ni več v njem, kakor je bila tiste dni, samo trupel ni več v njem, kakor so ležala nepokopana nekoč. Tam je še žična ograja. Vsa je zarjavela, a vsa kakor tiste dni. Samo kosov človeškega mesa ni več na nji.

"Sveta tla so to", svari spremljevalec. "Sam po stezah hodite, ne kjerkoli. Polna usahle krv človekove so ta tia."

Vsek pripoveduje in kaže, kjer je ležal v strelskih jarkih,

naši; zelo težko drže korak z mlajšenjem večine in njenim načinom življenja in so sploh potlačeni. Čutijo se slabotne, trpe na prenizkem krvnem pritisku, so hitro izčrpani in imajo pogostoma mrzle noge in roke.

Možganski podaljšek in trebušna slinavka

K žlezam brez oddajnih katalov spada tudi možganski podaljšek (Hypophyse), ki leži v spodnjem delu možgan in se stoji iz prednjega in zadnjega dela. Ta žleza ima močan vpliv na osredotočenje misli. Če je zaradi pretresa ali sploh na kak način pokvarjena, potem nimamo več moči koncentrirati svojih misli, prav tako izgubimo tudi spomin. Po prekomernem izločilu te žleze pa nastane nadnaravna telesna rast, orjak. Ker je izločilo zadnjega dela te žleze namenjeno krčnemu mišičevju, je ta žlezen del izredne važnosti za peristaltično delovanje crevesja, ki skrbi, da se premika jedilo zaradi gubanja crevesja naprej. Tudi z reguliranjem množine sladkorja v našem telesu ima za žleza opravka.

Zdravje in ugodje sta bistveno odvisna od te trebušne slinavke, ki spušča svojo silno v crevesje. Celični kompleks, ki je nastanjen v obliki otokov v trebušni slinavki, nudi jetrom hormon, ki ga imenujejo tudi insulin, da ureuje oddajo sladkorja iz jeter v kri; ako pa ta hormon primanjkuje, sejetra brez moči in ne morejo zadržati sladkorja, kar vodi k sladkorni bolezni. In zoper so ravno duševni delavci oni, ki nagibajo teži bolezni, ker porabijo prehitro svoje električne energije. Dejstvo je, da duševni delavci nimajo lažjega opravila kot ročni, oni so večkrat celo prej izčrpani in podležejo često srčnim boleznim.

Spolne žleze

Kot zadnje omenjamo spolne žleze, zaradi tega se pa ne sme mislit, da so morda manj važne. Pri moških so to mode, pri ženskih jajčniki. V njih leži življenska moč, klica, ki se da je od pričetka človeštva potom spolnega združevanja naprej, v svrhu oplojevanja, zaradi ohranitve rodu. Toda te spolne žleze nimajo opravka samo z oplojevanjem, temveč vbrizgajo v krvni obtok izloček, ki vzpodbuja in pozivi ne samo vse vrste žlez, temveč tudi razne telesne ude, kar ugodno vpliva na telesno kakovost duševno stanju.

Soobisti

Te žleze podobne trikotniku na ledvicah. Njih izloček deluje več kot je potrebno, lahko vodi k izredni občutljivosti zaradi namisljene ali upravljene kritike. Prizadeti so nervozni, usmerjeni k pretiranostim, vnetrenjaški; tudi gošča nastopi večkrat kot spremljevalka tega stanja.

Soobisti

Te žleze podobne trikotniku na ledvicah. Njih izloček deluje več kot je potrebno, lahko vodi k izredni občutljivosti zaradi namisljene ali upravljene kritike. Prizadeti so nervozni, usmerjeni k pretiranostim, vnetrenjaški; tudi gošča nastopi večkrat kot spremljevalka tega stanja.

Če je trenutno potrebna moč, določi soobisti takoj svoj izloček, adrenalin imenovan, v krvni obtok, tako, da je telo takoj prilagodeno zahtevam. Za neko gotovo delo je vedno potrebna moč pripravljena. S tem, da soobisti skrbijo za dobavo kisika, je preskrbljeno, da tudi izgrevanje strupov v našem telesu. Izloček teh žlez je tako deluje, da se navidezne mrtve ponovno obudi k življenju, če se jima vbrizga.

Če ta žleza popusti, ni pravljena življenja več. S to usodo so navadno oni prizadeti, ki so si radovljivo naložili večino dela na svoja pleča, da so vpreženi v delo kot kaka "delovna življenja". Rahlocutne in občutljive narave so v splošnem vsej nešte, kot ostale; te so tudi skrbnejše v delu in boljše v izvrbi.

Premočno delovanje soobisti zvira krvni pritisk in obremenjuje preveč žleze, kar vodi k kapi ali otrplosti.

Ce se ima dobre soobisti, je lahko biti dober delavec, tudi atlet. Tekmovalci, junaki, diktatorji in sploh osebe, ki narekujejo drugim besen delovnega tempo, vsi ti imajo abnormalno deluječe soobisti. Kdor si ne ve razlage, jih ima za nadčloveško bitja; toda njihova zmožnost ni prvenstveno v možganih, temveč v soobisti utemeljena. Take osebe postanejo zelo lažko brezčutne in surove, da, krute, in niti najmanj ne pomislijo, da tirajo svoje sodelavce k izčrpjanju ter s tem v smrtni.

Zloraba spolnih organov se mačuje, ker duh in telo izredno slabti, in na svetu je milij

No General War For The Present

Until recently it would have been said that peace could always be secured by surrender. But Hitler upset that theory when he refused to have peace by surrender until his pal, Mussolini, persuaded him not to fight after he had got all he wanted. Such is life among madmen.

The Munich meeting of the heads of four of the big powers merely arranged the details of the surrender.

The occupation of the Sudeten area by Germany began on October 1. All the clearly German areas to be occupied by the 10th. In certain other areas an international commission will conduct a plebiscite not later than the end of November. England and France will guarantee the new boundaries of Czechoslovakia, their guarantee being as worthless as usual. Germany and Italy promise that after Poland and Hungary take their respective bites out of Czechoslovakia, they will also guarantee the new boundaries, and their guarantees will be even more worthless.

Of course the entire world is glad that there is not to be any general European war. It is enough to have a terrible war raging in China and another in Spain.

But such a "peace" can be viewed only ruefully. It is a Hitler peace. Hitler is the victor. England and France are the vanquished. Czechoslovakia is the burnt sacrifice. Hitler is given a large area, hundreds of thousands of men for additional cannon fodder, also industries and natural resources. His power is increased. What agreements may have been made in secret by the Little Four—that title suits better than Big Four—are not known. They may have agreed that England and France will keep hands off when Hitler feels strong enough to fight Soviet Russia.

There is a slight crumb of comfort in the fact that the Czechs and Jews living in Sudeten area will be allowed to move into what is left of Czechoslovakia. Most of the German Sudetens, however, will no doubt remain in the confiscated area. As most of them are Catholics, it will be a sad day for them, whether they know it or not. They will come under the severities of Hitlerism in place of the mild rule of the Czechs.

"The confiscated area" is an accurate expression. The Sudeten never belonged to Germany. Hitler has no right whatsoever to it. There is not a word in the official communiqué of the Little Four to the effect that Hitler is to pay anything for it. He is to be allowed to confiscate it outright. They could at least have had him pay a fair price—whatever number of hundreds of millions of dollars that might be—for it. To men like Chamberlain and Daladier "confiscation" is a terrible word. When Mexico takes an oil property, with due promise to pay for it in full, the British rulers consider it confiscation. Yet they can give away a large territory of Czechoslovakia without asking a penny for it.

Not only that, the communiqué says that if the Czechs do any damage to the property, while moving out, they must pay. You confiscate your neighbor's house, without paying him a nickel for it, and if in his righteous rage he kicks a panel out of the door while he is moving out, he has to pay you for it. That is the rule laid down to the Czechs by the Little Four.

Madmen may at any time destroy the peace that has been made, but the world breathes more freely for the time being. Now let the people of Germany and Italy do their part, for future peace, by unloading their dictators.

—Milwaukee Leader.

Illinois Labor Party To Defend Its Petition

Chicago, Ill.—The Illinois Labor Party, in answer to objections filed to its petition for a place on the November ballot, stated that its petition was in substantial compliance with the law.

"The challengers are transparently acting for the state Democratic administration," said George A. Meade, secretary of the Labor Party, "and particularly for Governor Horner and his protege Lucas."

"Questions of technical compliance are of secondary importance in view of the direction from which the challenge comes. There would be no challenge if Horner and his group did not fear that far more than 25,000 voters would support the new party. In fact, they apparently anticipate that the Illinois Labor Party would draw more than the 5% vote necessary to establish it as a political party with a permanent place on the ballot."

"If the petition is thrown out the Labor Party will ask its supporters to write-in a protest vote against the Democratic Party machine which is responsible," said Mr. Meade.

The Labor Party has affiliated with it trade unions with memberships of more than 100,000 as well as numerous fraternal groups.

RAILWAY UNIONS VOTE "STRIKE"

Railroad workers throughout the country last week unanimously voted to strike rather than accept a cut in pay.

The Carriers' Joint Conference Committee, representing management, has ordered a 15% wage cut effective at noon, Oct. 1. A strike of all brotherhoods was called at the same time.

The National Mediation Board then declared a state of national emergency and Pres. Roosevelt appointed a fact-finding commission, with the understanding that 60 days must elapse before either side can take further action. The commission must report within 30 days, and then both parties must wait another 30 days before acting.

FALL ENTERS IN GOLDEN COLOR

The official entrance of the autumn season is marked by the autumnal equinox, when day and night are of equal length.

This occurred at 11 a.m., Tuesday, Sept. 23, when the sun was directly over the equator on its journey south.

We usually realize the change of seasons with the first appearance of red and yellow leaves in the tree tops touched by the magic brush of this great artist on his first visit.

Victory in November Predicted by La Follette

Gov. Phillip F. La Follette stood among cheering friends of his boyhood days in Baraboo, Wis., last week and predicted a November victory for the Progressive party in the opening address of his campaign to become Wisconsin's first four-term executive.

La Follette readily conceded Progressives have a fight on their hands to win reelection, but he said there was no doubt in his mind about the outcome of the campaign.

JOY OF LIFE

Uncertainty and expectation are the joys of life. Security is an insipid thing, though the overtaking and possessing of a wish discovers the folly of the chase. — Congreve.

While we were in Detroit for the Labor Day holidays, we had a chance to meet and converse with quite a number of our comrades. However, we were surprised in the lack of interest in the Socialist movement. Somehow, our people are drifting just as all other people in America. They seem to expect the New Deal to take care of their needs and save them from the pitfalls of the system. At one of the doings, a local Democratic politician raised his voice to heaven and received a fairly good response from the audience when he told them how much good he has done for the working class. Perhaps, here and there, such politicians are favorable to groups of workers. However, for every Democratic politician who might really do something for the masses, there are 100 Democratic politicians who are constantly working against the interests of you and me. We have, therefore, very little use for Democratic politicians, because we know what they are and because we know that the Democratic party is run and operated not to serve the working class, but to see how much they can get out of the game they are in. We try to avoid and we have avoided, bringing any and all politicians of both old parties to our affairs, and we sincerely hope that our Comrades and sympathizers in other cities will do likewise.

*

In the pages of our paper we have often predicted that Hitler would take Austria and Czechoslovakia and that he would even tackle France. There is no doubt but that the prestige of Hitler and certainly his influence has risen mighty high and will be felt among the small countries of the Danube Valley. It is still my opinion that Hitler's pledge at Munich means very little if anything and that he will try to assimilate other small countries and continue to build an ever stronger army, navy and air force for a final attack upon Russia. Thus, the things we have so often written about will come true and the creed of Communism will be tackled by the dying Capitalism known as Fascism.

Our Doings Here and There

By Joseph Drasler

Frank and Angeline Zaitz Return From Europe

On Tuesday of last week, Frank and Angeline Zaitz returned home after a European tour of three months which took them through France, Switzerland, Italy, Jugoslavia—their homeland, and other sections.

In addition to the interesting visits to the homes of their parents and relatives, they managed to contact practically all the Slovene authors, writers and others who are known among Slovenes here in America through Proletarec, Prosverta, or the A. D. koledar.

"If the petition is thrown out the Labor Party will ask its supporters to write-in a protest vote against the Democratic Party machine which is responsible," said Mr. Meade.

The Labor Party has affiliated with it trade unions with memberships of more than 100,000 as well as numerous fraternal groups.

Date—October 14th

Second Friday of the month—Social Study Club meeting. Remember what we decided upon at our last meeting. Well, for the benefit of those who have forgotten and those who were not present, we decided to add a new touch to our meetings during the fall and winter months by organizing a class and following a set course of study.

Some of our members will recall that this was tried once before and due to favorable response of the members, was very successful.

The text we decided to use is, The Case For Socialism, by Fred Henderon.

In conducting the class, the discussions will be arranged so as to give everyone an opportunity to present their own opinions in addition to what will be presented and discussed in connection with the text itself.

This is something that our members were quite enthusiastic about when it was first proposed and should therefore prove the incentive for a large attendance at our meeting Friday, Oct. 14.

We also ask you to invite your friends, too. They are welcome.

JSF Conference in Waukegan

The semiannual JSF Conference for the Illinois-Wisconsin district will be held on the last Sunday of this month, Oct. 30, in the Slovene Home in Waukegan. The last conference was held in Milwaukee last Spring.

Invitations were sent out last week by the conference secretary, Christy Podjavorsek, to all J. S. F. Branches and fraternal and cultural organizations affiliated with the Educational Bureau, (Prosverna Matka) of the Federation, inviting

Russia Accuses Powers of 'Lies and Hypocrisy'

The Russia is the strongest power in Europe today from the standpoint of area, natural resources, or in its standing army and man power, she was completely disregarded when Britain, France and Italy were called together to draw up the peace pact, as was also any representative of Czechoslovakia, the country whose fate was sealed. Great Britain's stand during the past few critical weeks proved to the world that she would sooner see Germany gain power in Europe than to see Russia's influence spread.

Russia termed the international air surrounding the conference filled with "lies and hypocrisy."

The AFL actor who walked back through the picket line into a struck Philadelphia hotel had the only good excuse we've ever heard.

He had left \$1,000 under the mattress.

Recalling World War Days

While Europe's armies are being mobilized for war, memories of the last one were called up in New York's Central Park when New York's 77th Division, A. E. F., held services for the dead.

Just Another Column

By IVAN JONTEZ

went to church our priests told us the same thing and gave God's blessing to those who were to leave, within 24 hours, probably never to return again to their loved ones. What did we know about "Drang Nach Osten" and imperialistic rivalry? Nothing.

I'll never forget that Sunday as long as I live. There was such a tumult in our little town. Inns were full of young and middle-aged men called to the colors and preparing to leave. Many of them got drunk and then marched in groups up and down our streets; and every group had with it a harmonica... These were the younger ones, all single. Their coat lapels were adorned with red carnations pinned on by their sweethearts. And they sang, mostly that sad folk-song, "Oj zdaj gremo, nazaj nas već ne bo" (Oh, now we go, we are not coming back)... But married men were silent and gloomy.

Their wives, mothers and sweethearts were in tears. Some flocked to church, to pray for the safe return of their loved ones... Others sat still watching them mournfully... But many had cracked under the strain and gave way to despair... Some were hysterical... I remember one woman crying her eyes out and shrieking hysterically, "Don't go, my husband, you will never come back to us! No, no, you must not go!" She fainted when that fatal hour arrived.

It was a nightmare that was to last four years. I didn't understand it then, I have even felt sorry I was too young to go with those men to the field of glory... But, before the terrible ordeal was over I had learned to think different about such things. In fact, before the war was over I hated it most sincerely. I still hate it. For I know it is an unnecessary plague. People do not hate each other. But they are made to believe they do and that they have a reason to hate each other. They do so because they obey the command. But deep in their hearts they have no hatred of each other. I know, then, but how many people are really come back... How could she smile?

*

Looking at the picture I was suddenly reminded of happenings of twenty four years ago. It was in August, 1914. I was a boy of twelve. Still I remember everything to this day. I remember reading about the ultimatum the imperial Austro-Hungarian government presented to the government of little Serbia. It was as bad as Hitler's ultimatum to the Czechs. Would the Serbs accept it? was the question everybody in our country town discussed anxiously. War clouds hung above us.

I well remember now that most of the people I knew feared war. But I never feared it. In fact, I even hoped it would come and then end victoriously for the dual monarchy. It was a mental product of a school which was telling us that ours was the greatest country of them all, the most righteous, the most just, etc. and that whatever His Majesty's government ever decided upon was absolutely right and people who opposed its will, our natural enemies who should be punished for their perfidy. "God Save the King," and "Let's March On to Victory" was my reaction to what was happening. Could you blame me? No, for it was the spirit of false patriotism taught to us in school which was to blame.

Well, that was 24 years ago. It's 20 years since that "war to end wars" ended. And the world is just where it was before the great slaughter. Last week it seemed that Europe was about to start a new bloody Dance of Death. Well, Chamberlain and Daladier prevented that by bowing to the will of that bluff blackmailer from Berlin, Adolf Hitler, who got from them just what he wanted. The Czechs have been given the "privilege" of surrender without a fight. War has been prevented, temporarily. That little Czech boy will not lose his father now. But it has only been postponed. For Hitler will keep on marching... And if the peoples of Europe do not rise and take things into their own hands, then, sooner or later there shall be a bloody conflict between European imperialisms, and the longer it is postponed the bloodier it is going to be.

I hope America stays sane when that happens.

Withdrawal of Troops from Spain

It is estimated that about 86,000 Italian troops are being used by the Spanish rebels in their drive in the salient near Gadesa. How many Italian troops there are in other parts of the rebel territory is not stated.

There is a rumor that Mussolini has ordered the withdrawal of the Italian troops. There may be no truth in the rumor. If there is truth in it, the withdrawal will be made for two reasons. First, in order to snatch from the Loyalists the psychological advantage of their having announced their intention to effect the withdrawal of the small number of foreign volunteers in their own ranks. Second, on account of the danger of war over Czechoslovakia, in which all available Italian troops would be required.

Unless the latter crisis develops into war, it can be taken for granted that the announcement of Italian withdrawal from Spain is hypocritical or exaggerated.

There is, however, a third theory. The case of the rebels in Spain may be recognized as hopeless, and withdrawal might be made for that reason. There have been many rumors of dissension among the various groups of rebels. It is dangerous to believe rumors but some of them seem to be pretty well confirmed. The fighting of the rebels among themselves, as well as the stiffening of the Loyalist morale, probably has had something to do with the slowing down of the rebel offensive.

It is also possible that Mussolini may be getting ready to play up to England, in order to wheedle some

more advantages out of the so-called British lion by acting as a nice little boy.

On the Loyalist side, it seems that young James P. Lardner, son of the late Ring Lardner, is the last foreign volunteer to be captured by the rebels previous to the evacuation of the international brigade from Spain. The brigade is being withdrawn from the front and will be disbanded with or without the help of the League of Nations.

—Milwaukee Leader.

STAY AT HOME AMERICANS WARNED

Washington. — The state department has officially warned American citizens of conditions existing in Europe and advised them to avoid travel there except in cases of absolute necessity.

Latest available information at the department shows that on last Jan. 1 there were 88,000 Americans living in Europe on a permanent or semipermanent basis.

This was exclusive of tourists, who probably raise the figure above 100,000 at this time of year.

Mankind Commands Possibilities of Progress

It is true that progress is as yet more of an ideal than a fact. But it is to some extent a fact. And now, as one of our great scholars has suggested, for the first time in history mankind is in command of the possibilities of progress.